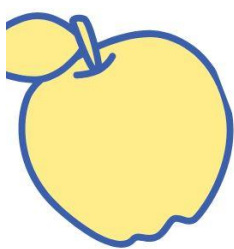

AGENCIJA LOKALNE DEMOKRACIJE SISAK
Local Democracy Agency Sisak

Izvještaj o provedenom istraživanju

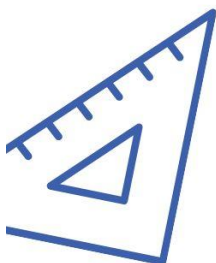

Utjecaj volonterske podrške u učenju na školski uspjeh i osobni rast učenika

Program

VOLONTERSKA
MREŽA

Sisak, 2025.

Sadržaj

Uvod.....	2
1. Volonterstvo i program pomoći u učenju	3
2. Kontekst provedbe programa	5
3. Uzorak.....	6
4. Metodologija.....	8
5. REZULTATI ISTRAŽIVANJA.....	10
Iskustva volontera - razvoj vještina i građanski angažman	10
Doživljaji učenika: samopouzdanje, motivacija.....	13
Perspektive nastavnika i stručnih djelatnika: učinkovitost, doprinos atmosferi u razredu ...	17
Tumačenje rezultata u kontekstu ciljeva istraživanja	19
6. Zaključak.....	21
Izvori.....	22
Prilozi.....	23
Upitnik za učenike - Pomoć u učenju.....	23
Upitnik za volontere - Pomoć u učenju	24
Upitnik za stručne djelatnike/ce škole - Pomoć u učenju	26

Program „Volonterska mreža“ financiraju Ministarstvo rada, mirovinskoga sustava, obitelji i socijalne politike i Grad Sisak.

Za sadržaj objavljen u ovom tekstu je isključivo odgovorna Agencija lokalne demokracije Sisak i ne može se smatrati službenim stavom Ministarstva niti Grada Siska

Uvod

Agencija lokalne demokracije Sisak od 1. svibnja 2023. do 30. travnja 2025. godine provodi program „Volonterska mreža“ u partnerstvu s Gradom Siskom, OŠ Budaševo-Topolovac-Gušće, Gimnazijom Sisak, Hrvatskim Zavodom za socijalni rad - Područni ured Sisak, Općinom Majur i Općinom Lekenik. Program je sufinanciran sredstvima Ministarstva rada, mirovinskoga sustava, obitelji i socijalne politike i Grada Siska.

Programom „Volonterska mreža“ nastavlja se višegodišnji rad na razvoju i promicanju volonterstva u lokalnoj zajednici, a u okviru strateškog pravca ALD Sisak [Volonterski centar Sisak](#). Usmjeren je na pružanje sustavne podrške građanima, volonterima i organizatorima volontiranja kroz edukaciju, umrežavanje i razmjenu informacija. Cilj programa je razvoj kvalitetnih i raznolikih volonterskih aktivnosti te povećanje uključivanja građana, osobito mladih i osoba u nepovoljnom položaju, u volontiranje. Posebna pažnja usmjerena je na poticanje manje zastupljenih oblika volontiranja – školskog, inkluzivnog i volontiranja u ruralnim sredinama – s ciljem uključivanja različitih društvenih skupina te osiguravanja jednakih mogućnosti za sudjelovanje u volonterskim aktivnostima.

Od 2017. ALD Sisak razvija školsko volontiranje na području Sisačko-moslavačke županije te je 2023. оформljena neformalna mreža škola i organizacija civilnog društva [Platforma za razvoj školskog volontiranja](#), koja je mjesto edukacije, razmjene i zagovaranja prema donositeljima odluka.

Tijekom dvije godine provedbe programa „Volonterska mreža“ provodili smo volonterski program pomoći u učenju u OŠ Budaševo-Topolovac-Gušće i Gimnaziji Sisak. Volonteri su pružali podršku učenicima u predmetima matematika i engleski jezik koji su detektirani kao predmeti u kojima je najviše potrebna pomoć. Pomoć u učenju pružala se grupno jednom tjedno po 1,5 sat (2 školska sata). Kako bi se osigurala što uspješnija provedba programa pomoći u učenju, volonteri su prošli pripremnu radionicu o volontiranju i didaktičkom pristupu u učenju.

U ove dvije škole je tim ALD Sisak u tim školama proveo istraživanje o **utjecaju** volonterske podrške u programima pomoći u učenju.

Istraživanje je usmjereno na procjenu doprinosa volonterske aktivnosti školskom uspjehu, socijalizaciji i osobnom razvoju učenika koji primaju pomoć, kao i učenika-volontera koji pomoć pružaju.

Cilj istraživanja je:

- ispitati učinke volontiranja u obrazovnom kontekstu,
- prikazati potencijalne koristi za učenike i školsku zajednicu,
- potaknuti druge škole na području Sisačko-moslavačke županije na uspostavu i provedbu sličnih programa pomoći u učenju,
- promicati dobre prakse i vrijednosti školskog volontiranja.

1. Volonterstvo i program pomoći u učenju

Volontiranje u Hrvatskoj regulirano je Zakonom o volonterstvu (NN 58/07, 22/13, 84/21). Prema ovom zakonu, volontiranje je definirano kao dobrovoljno ulaganje osobnog vremena, truda, znanja i vještina za dobrobit druge osobe ili zajednice, bez očekivanja novčane nagrade ili druge imovinske koristi. Neka od temeljnih načela volontiranja jesu: dobrovoljnost i solidarnost - volontiranje se temelji na slobodnoj volji pojedinca da doprinese zajednici; neprofitnost - volonteri ne primaju novčanu naknadu za svoj rad; i društvena korist - aktivnosti volontera usmjerene su na opće dobro i razvoj zajednice.

Programi pomoći u učenju usmjereni su na pružanje dodatne podrške učenicima koji se suočavaju s teškoćama u savladavanju školskog gradiva, posebno onima iz socijalno ugroženih skupina ili s posebnim potrebama. Pomoć u učenju podrazumijeva organiziranu podršku učenicima u svladavanju nastavnog gradiva, pisanju domaćih zadaća i razvoju školskih vještina. Najčešće se provodi u obliku dodatne nastave, instrukcija, radionica ili volonterskih programa, uz uključivanje učitelja, stručnih suradnika, roditelja i volontera. U školama se ovakvi programi mogu provoditi i kao izvanškolske aktivnosti u suradnji s nevladinim organizacijama.

Ciljevi kojima se pridonosi kontinuiranom podrškom i organiziranim programom pomoći u učenju: povećanje uspjeha učenika – smanjenje obrazovne nejednakosti, razvoj samopouzdanja i motivacije za učenje, prevencija ranog napuštanja školovanja, pomoć učenicima s teškoćama u razvoju ili marginaliziranim i socijalno osjetljivim skupinama.

Uvođenjem i provođenjem programa pomoći u učenju u školama i odgojno - obrazovnim ustanovama, sustavno se uvode i potiču vrijednosti solidarnosti, tolerancije i društvene odgovornosti u obrazovni proces. Odgoj i obrazovanje za volontiranje utemeljeno je u ideji da razvijanje aktivnog građanstva i osjetljivosti za potrebe drugih započinje u djetinjstvu i nastavlja se kroz život, stoga su upravo obrazovne i odgojne ustanove najveći agensi i potencijalni pokretači pozitivnih promjena. Odgoj i obrazovanje za volonterstvo hibridan je proces koji počiva na suradnji dionika civilnog sektora, škola i obrazovnih ustanova te Ministarstva kao najviše instance. Održivi rezultat je osnivanje volonterskih klubova u školama kao izvannastavne aktivnosti.

Partnerske škole s područja Siska koje sudjeluju u programu „Volonterska mreža“ sada su već prominentni predstavnici odgoja i obrazovanja za volonterstvo, na području grada Siska i Sisačko – moslavačke županije. Škole su odgoj i obrazovanje za volonterstvo provodile kroz sate razrednika, građanskog odgoja ili međupredmetne teme, organiziranjem volonterskih akcija u suradnji s ALD Sisak ili drugim civilnim akterima s područja grada Siska, sudjelovanjem u projektima usmjerenima na zajednicu, edukacijom učenika o pravima, odgovornostima i etici volontiranja te uvođenjem sadržaja o volontiranju u nastavne planove i programe.

Još jedan bitan koncept koji je potrebno ukratko objasniti prije nego li krenemo na analizu potreba i istraživanje o utjecaju programa pomoći u učenju, jest i vršnjačka

pomoć i vršnjačko učenje. Vršnjačka pomoć je oblik među vršnjačke podrške gdje učenici pomažu jedni drugima – u učenju, snalaženju u školi, socijalizaciji i rješavanju problema. Učinkovita je jer se temelji na odnosima povjerenja i razumijevanja među vršnjacima. Vrste vršnjačke pomoći obuhvaćaju: pomoć u učenju - vršnjačka poduku u određenim predmetima, mentorska podršku (npr. stariji učenici pomažu mlađima) i emocionalnu podršku (npr. mentori starijih razreda pomažu djeci prvih i slično), medijaciju u sukobima među učenicima, socijalnu podršku te promociju zdravih stilova života. Ovakvi programi potiču aktivno uključivanje mladih, izgradnju samopouzdanja te stvaranje pozitivne školske atmosfere. Kontinuirana provedba i podrška da bi se određeni programi vršnjačke pomoći u učenju održali, omogućuje izgradnju mladih osoba u aktivne, solidarne i društveno angažirane pojedince te pridonosi jačanju povezanosti među učenicima, razvoj osjećaja kompetentnosti kod učenika pomagača, smanjenje stigmatizacije učenika s poteškoćama te povećanoj motivaciji i samopouzdanju kod obje strane.

2. Kontekst provedbe programa

Program „Volonterska mreža“ provodi se u zajednicama koje se suočavaju s izraženim demografskim, geografskim i socijalnim izazovima. Fokus je posebno stavljen na Općinu Lekenik i Općinu Majur – ruralna područja s neravnomjernom naseljenošću, ograničenim pristupom sadržajima i povećanim rizikom od socijalne isključenosti. Program je osmišljen kako bi poticao socijalnu inkluziju kroz aktivno sudjelovanje građana u životu zajednice putem volontiranja.

Rezultati istraživanja provedeni u sklopu ovog projekta dodatno potvrđuju već prisutne pokazatelje o složenim obrazovno-socijalnim izazovima s kojima se suočavaju djeca i mladi u Sisačko-moslavačkoj županiji (SMŽ). Riječ je o prostoru koji je u posljednjih nekoliko godina izložen višestrukim krizama koje su ostavile duboke tragove na obrazovni sustav, djecu, obitelji i lokalnu zajednicu. Tijekom pandemije COVID-19, učenici su proveli značajan dio nastave u online okruženju, često bez adekvatne tehničke podrške i uz ograničene mogućnosti podrške kod kuće. Takav način obrazovanja dodatno je produbio postojeće razlike među učenicima, osobito onima iz socijalno ranjivih skupina. Potreba za podrškom se povećala dodatno zbog školskih zgrada oštećenih u potresu 2020. godine, kao i domova velikog broja učenika, što često dovodi do neadekvatnog prostora za samostalno učenje, i druženje s vršnjacima (Agencija lokalne demokracije Sisak, 2023). Potres je dodatno je narušio obrazovnu infrastrukturu. Škole su bile oštećene ili u potpunosti neupotrebljive, a obrazovni proces prebačen je u improvizirane prostore, što je otežalo redovno izvođenje nastave i dodatno ugrozilo kontinuitet učenja (UNICEF Hrvatska, 2021). U takvom kontekstu, potreba za dodatnom podrškom učenicima – posebno u vidu pomoći u učenju – postaje izuzetno izražena. Uz štete izazvane potresom, škole u SMŽ suočene su s nedostatkom stručnog kadra, tehničkih resursa te kapaciteta za individualni rad s učenicima koji zaostaju u savladavanju gradiva. Sve navedeno ukazuje na postojanje sustavne potrebe za dopunskim oblicima podrške učenju, koje formalni obrazovni sustav trenutačno nije u mogućnosti u potpunosti osigurati. SMŽ bilježi jednu od najviših stopa siromaštva i socijalne isključenosti u Hrvatskoj. Obitelji s niskim prihodima, djeca iz romskih, migrantskih i izbjegličkih obitelji (osobito iz Ukrajine), kao i djeca s posebnim obrazovnim potrebama, često se nalaze na rubu sustava. U takvom kontekstu, programi pomoći u učenju predstavljaju ključan mehanizam za osiguravanje jednakih šansi i poticanje obrazovne uključenosti (Ministarstvo znanosti, obrazovanja i mladih, 2022).

Bolji školski uspjeh doprinosi većim šansama prilikom nastavka obrazovanja i kasnije za bolju poziciju na tržištu rada. Osim toga, može djelovati i preventivno u smanjenju neprihvatljivih oblika ponašanja koji mogu biti uvjetovani, između ostalog, i školskim neuspjehom. Programi pomoći u učenju, kao što su oni koje provode organizacije civilnog društva u suradnji sa školama (npr. ALD Sisak), popunjavaju praznine formalnog sustava. Kroz uključivanje educiranih volontera, ovi programi omogućuju djeci individualizirani pristup učenju, dodatnu emocionalnu podršku te priliku za napredak u sigurnom i poticajnom okruženju. U kontekstu SMŽ i šireg područja grada

Siska, ovakvi programi ne predstavljaju dodatnu aktivnost, već nužan oblik podrške sustavu i djeci koja su najviše pogođena višegodišnjim krizama.

3. Uzorak

U ispitivanju utjecaja programa pomoći u učenju na školski uspjeh i osobni rast učenika ukupno je sudjelovalo 24 osobe; i to: 3 volontera, 17 učenika primatelja pomoći u učenju i 4 stručnog osoblja iz dvije škole (nastavnica, pedagoginje i ravnateljica).

Profil volontera

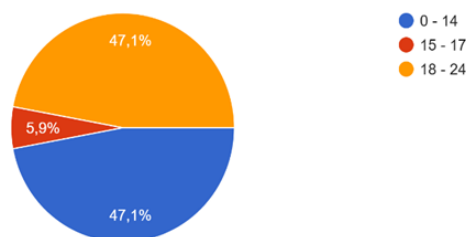
Dvije osobe – učenici volonteri, pružali su vršnjačku pomoć u učenju u Gimnaziji Sisak i oboje su muškog spola i imaju 18 ili više godina. Jedna ženska osoba u dobnoj granici od 31 do 45 godina, je pružala pomoć u učenju u OŠ Budaševo – Topolovac – Gušće.

Profil učenika

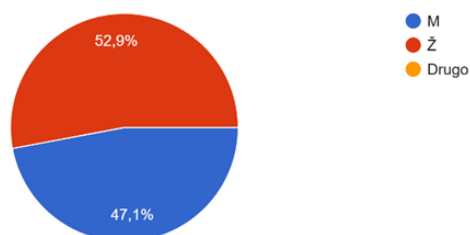
Upitnik za učenike je ispunilo 17 osoba. 9 učenika/ca Gimnazije Sisak odnosno 52,9% ispitanika i 8 učenika i učenica OŠ Budaševo – Topolovac – Gušće tj. 47,1% ispitanika.

Sljedeći grafikoni ukazuju na dobnu i spolnu strukturu ispitanika upitnika za učenike.

Dob
17 odgovora

Spol
17 odgovora

Profil stručnog osoblja škola

50% ispitanica je u dobi od 46 do 65 godina dok je ostalih 50% ispitanica u dobi od 31 do 45 godina života. Sve 4 ispitanice su ženskog spola. Jedna ispitanica je nastavno osoblje škole, jedna ispitanica je ravnateljica škole te su dvije ispitanice pedagoginje škole.

4. Metodologija

Metode korištene prilikom analize upitnika i provedbe istraživanja su 3 vrste upitnika – svaki odgovara jednoj grupi ciljanih korisnika programa pomoći u učenju. Analiza se temeljila na kombiniranom istraživačkom pristupu odnosno mješovitom, koristeći deskriptivnu statistiku za kvantitativne odgovore i tematsku analizu za kvalitativne komentare. Za potrebe istraživanja dizajnirana su i provedena tri zasebna online upitnika, prilagođena trima ključnim ciljanim skupinama uključenima u program pomoći u učenju: učenici koji su primali pomoć, volonteri koji su pružali pomoć, stručno osoblje škole (nastavnici, pedagoginje, ravnatelji). Svrha diferenciranog pristupa bila je omogućiti prikupljanje podataka iz različitih perspektiva, pri čemu je svaki upitnik imao za cilj: kvantitativno procijeniti učinke programa (npr. zadovoljstvo, učestalost, percipirani napredak, motivacija za nastavak), kvalitativno razumjeti iskustva, izazove i prijedloge za unapređenje (kroz otvorena pitanja). Ovaj pristup omogućio je komplementarno razumijevanje učinaka programa, uključujući kako učenici doživljavaju pomoć (razumijevanje gradiva, motivacija, želja za nastavkom), kako volonteri reflektiraju vlastitu ulogu i napredak učenika te kako stručno osoblje procjenjuje promjene u ponašanju, samopouzdanju i obrazovnom napretku učenika.

Premda je kvantitativni pristup u ovom istraživanju manje zastupljen, upravo zbog manjeg broja ispitanika/ca, ima veliki značaj i doprinosi široko obuhvatnoj analizi. Podaci dobiveni kvantitativnim pristupom daju snažan temelj za zaključke o stvarnim potrebama i učincima programa pomoći u učenju. Takvi podaci u ovom slučaju uključuju: postotak učenika koji smatraju da im pomoć u učenju pomaže u savladavanju gradiva, promjene u školskom uspjehu (npr. usporedba ocjena prije i nakon uključivanja u program), broj sati pomoći u učenju po tjednu/mjesecu, broj uključene djece iz ranjivih skupina, stupanj zadovoljstva korisnika programa te stavove nastavnika o utjecaju programa na motivaciju i uspjeh učenika. Svi upitnici sadržavali su zatvorena pitanja sa skalama ocjenjivanja (Likertova skala 1–5) kako bi se omogućila statistička obrada podataka. Učenici su, primjerice, procjenjivali u kojoj mjeri im je pomoć bila korisna, koliko su zadovoljni pristupom volontera i koliko žele nastavak aktivnosti. Volonteri i nastavnici ocjenjivali su potrebu za programom i opažene promjene kod učenika.

Kvalitativno istraživanje u kontekstu programa pomoći u učenju može dati dubinski uvid u iskustva, osjećaje i stavove učenika, nastavnika i volontera — ono što kvantitativni podaci ne mogu uvijek prikazati. Za razliku od kvantitativnog pristupa koji mjeri koliko i kako često, kvalitativni pristup odgovara na zašto, kako i što to znači za sudionike. U kontekstu ovog istraživanja kvalitativni pristup pokriven je kroz online upitnik kojim se htjelo detektirati koje su i kakve promjene učeničkog angažmana i njihovog zalaganja na satu, kako pomoć u učenju utječe na izgradnju osobnosti i doprinosi razvoju pozitivnih osobnih kvaliteta i vrijednosti. Otvorena pitanja omogućila su tematsku analizu osobnih refleksija i prijedloga. Time je dobiven uvid u: specifične pozitivne promjene u ponašanju učenika (npr. „veća spremnost na postavljanje pitanja“, „veća samostalnost“, „veće samopouzdanje“), izazove u provedbi (npr. organizacija termina, motivacija za sudjelovanje), prijedloge za unapređenje (npr. „više vremena“, „ležerniji prostor“, „bolja povezanost s drugim predmetima“).

Ovakav višestruki pristup omogućio je: valjanije i šire razumijevanje učinaka programa, usporedbu percepcije učinaka između učenika, volontera i nastavnika, prepoznavanje obrazaca koji se ponavljaju kroz skupine, što povećava pouzdanost nalaza, identifikaciju prostora za unapređenje programa temeljeno na stvarnim iskustvima sudionika.

Na temelju dobivenih podataka, vidljivo je da program ne samo da doprinosi obrazovnim ishodima, već pozitivno utječe na emocionalni i socijalni razvoj djece te osobni i profesionalni razvoj volontera. Ovi nalazi pružaju temelj za daljnje strateško razvijanje programa unutar školskog sustava i lokalne zajednice.

5. REZULTATI ISTRAŽIVANJA

Iskustva volontera - razvoj vještina i građanski angažman

Procjena utjecaja na učenike

Volonteri su uočili napredak u razumijevanju gradiva, opisali „aha momente“ kod učenika, te njihov rast u samostalnosti i povezivanju sadržaja.

Pitanje o promjeni u ponašanju učenika pojavljuje se u *Upitniku za volontere* i u *Upitniku za stručne djelatnike/ce škola*. Prema navedenim odgovorima volontera i stručnih djelatnica aktivnost pružanja pomoći u učenju osnažila je učenike/ce i potaknulo ih na pozitivne promjene u ponašanju, kao što su **spremnost davanja odgovora i na postavljanje pitanja, inicijativnost, veća razina samopouzdanja, veća aktivnost na nastavi, slobodnije i jasnije razmišljanje i izražavanje te ozbiljniji pristup gradivu**. Uočena je veća **koncentracija** na satu i uključenost u nastavu. Jedna od nastavnica ističe kako su učenici nakon aktivnog sudjelovanja u pomoći u učenju postali svjesniji i otvoreniji pa navodi sljedeće:

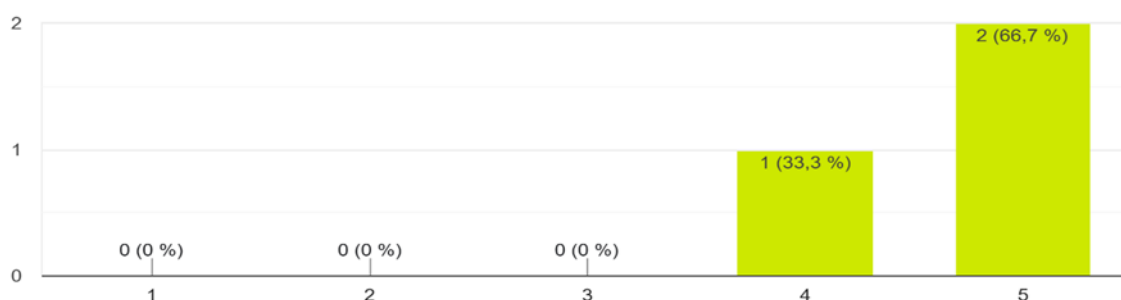
"...učenici su bili bitno slobodniji u komunikaciji o svom problemu u razumijevanju gradiva, i usmjereni na rješavanje problema s gradivom i ocjenama."

„Učenici su postali aktivniji, slobodnije razmišljali, postali inicijativniji.“

Zadovoljstvo i motivacija

Pitanje 7: Upitnik za volontere

Na skali od 1 do 5 označite smatrate li da je potrebno nastaviti provoditi aktivnost Pomoć u učenju?
3 odgovora

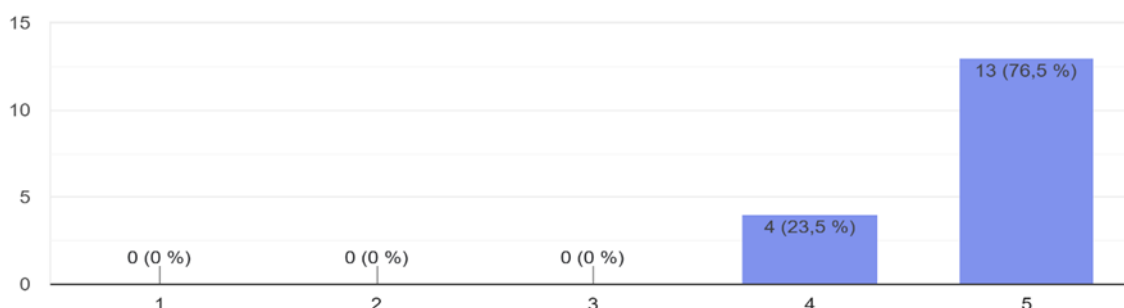

33,3% ispitanika odnosno 1 volonter/ka u manjoj mjeri smatra da je potrebno nastaviti provoditi aktivnost, dok dvoje volontera odnosno 66,7% ispitanika smatra da postoji realna i kontinuirana potreba za provedbom aktivnosti pomoći u učenju. Sva tri volontera spremna su volontirati i ubuduće.

Slična pitanja postavljena su i u druga dva upitnika i ukazuju na potrebu odnosno želju za nastavkom programa. Odgovori su prikazani u obliku grafikona iz Upitnika za sve tri ciljanje skupine.

Pitanje 5: Upitnik za učenike

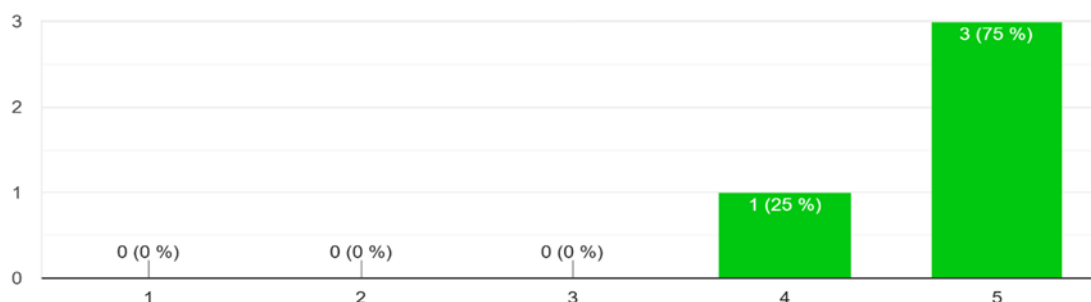
Ocijenite od 1 do 5 želite li nastaviti učiti i pisati zadaću sa volonterima? 1 - najmanja ocjena, 5 - najviša ocjena
17 odgovora

23,5% ispitanika odnosno 4 učenika ili učenica ima manju potrebu za nastavkom učenja i pisanje zadaće s volonterima. Za razliku od 76,5% ispitanika tj. 13 učenika koji žele da se aktivnost nastavi i nakon projektnog razdoblja i/ili kontinuirano omogućiti provedba u okviru osnovnoškolskog i srednjoškolskog obrazovanja, primjerice u obliku vršnjačkog učenja, školskog volontiranja te odgoja i obrazovanja za volonterstvo.

Pitanje 6: Upitnik za stručno osoblje

Na skali od 1 do 5 označite smatrate li da je potrebno nastaviti provoditi aktivnost Pomoć u učenju?
4 odgovora

25% ispitanika Upitnika za stručno osoblje u manjoj mjeri vidi potrebu za nastavkom provedbe aktivnosti Pomoći u učenju, nego li 75% ispitanika (3 osobe) istog upitnika koji smatraju da se aktivnost treba i dalje odvijati.

Iz ovih odgovora iz sva tri upitnika, a koja se odnose na potrebu za nastavkom aktivnosti i programa Pomoći u učenju, vidljivo je da ispitanici smatraju da uglavnom postoji velika potreba za nastavkom provedbe aktivnosti.

Prijedlozi za poboljšanje

Ispitanici su ukazali na nekoliko logističkih izazova, a odnose se na vrijeme provedbe aktivnosti (većina učenika preferira dva termina tjedno), ograničenost slobodnog vremena učenika putnika te potrebu za dodatnim ponavljanjem starog gradiva.

Jedan volonter predložio je opušteniju atmosferu (npr. javni prostori za učenje), dok su stručni djelatnici naglasili važnost fleksibilnog rasporeda i veće motivacije za uključivanje učenika.

Neki volonteri navode da bi pomogla ležernija atmosfera, dodatni materijali te bolja organizacija vremena te veći broj termina i dostupnost sredstava za provedbu pomoći u učenju. Jedan volonter predlaže razmatranje javnih prostora pogodnih za neformalno učenje.

Iz odgovora iz *Upitnika za volontere* i *Upitnika za stručno osoblje* evidentno je da su postojale određene prepreke i otežavajući faktori u provedbi aktivnosti, a ponajviše se odnose na vrijeme održavanja aktivnosti i manjak vremena između svih obaveza kako učenika, tako i nastavnog osoblja. Učenici najčešće mogu provoditi aktivnost nakon nastave, što je ograničavajući faktor jer dosta učenika putuje javnim prijevozom u školu, tako da je njihovo slobodno vrijeme nakon nastave uvjetovano redom vožnje gradskih i prigradskih linija. To se osobito odnosi na učenike koji žive u drugim gradovima ili mjestima u županiji. Jedna od ispitanica *Upitnika za stručno osoblje* konstatirala je i predložila sljedeće;

"pronalaženje rješenja za prijevoz učenika u optimalnom terminu za provedbu aktivnosti".

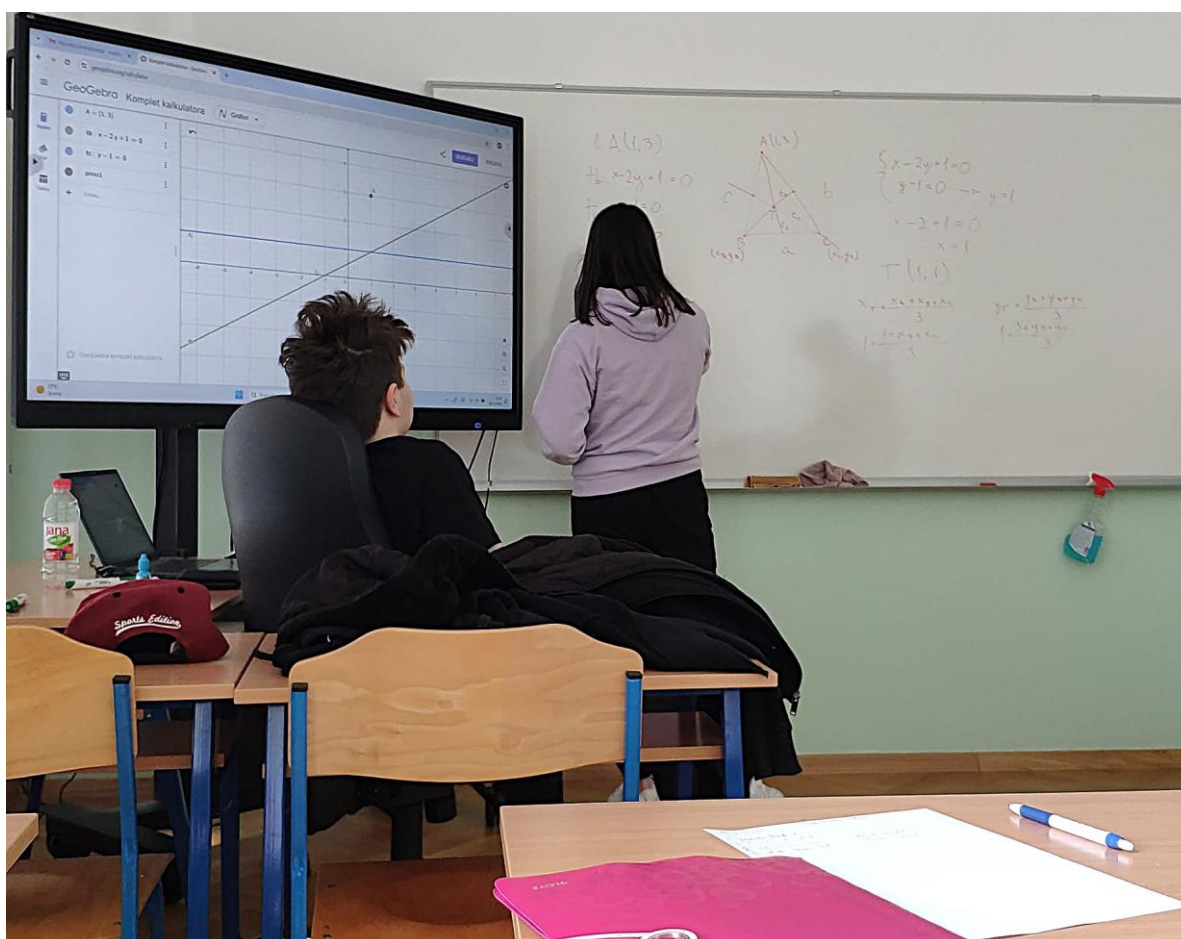
Još neki od faktora koji bi poboljšali provođenje aktivnosti jesu: veća zainteresiranost učenika za pružanje pomoći, ali i za korištenjem odnosno dobivanjem pomoći od vršnjaka. Ponavljanje i utvrđivanje "starog" gradiva kako bi se novi fundus znanja inkorporirao u postojeće i time bi se omogućilo veće povezivanje nastavnih jedinica i razumijevanje gradiva. Jedan učenik volonter istaknuo je i potrebu za ležernijom atmosferom, ali i svijest da je to teško postići unutar odgojno - obrazovne institucije, što upućuje na potrebu za eventualnim **javnim gradskim prostorom** gdje bi isto bilo moguće provesti uz ležernije okruženje i mogućnost osvježanja u vidu soka, kave ili grickalica.

Doživljaji učenika: samopouzdanje, motivacija

Korisnost pomoći

88% učenika izjavilo je da im je pomoć u učenju u najvećoj mjeri pomogla u savladavanju gradiva i pisanju zadaće. Preostalih 11,8% učenika primijetilo je poboljšanje, ali u nešto manjoj mjeri.

Sličan stav dijeli i stručno osoblje – svi ispitanici potvrdili su da je program u najvećoj mjeri bio potreban i učinkovit za učenike. U *Upitniku za stručno osoblje*, na 3. pitanje, koje je isto kao 4. pitanje iz Upitnika za učenike, a adresira potrebu za programom pomoći u učenju, ispitanice odgovaraju da je u najvećoj mjeri učenicima potrebna pomoć u učenju te su potvrdili učinkovitost programa u napretku u učenju i izvršavanju školskih obveza.

Predmeti u kojima je pomoć najpotrebnija

Najčešće navedeni predmeti: matematika, kemija, hrvatski jezik – što ukazuje na potrebu za dodatnom podrškom u prirodoslovno-jezičnim područjima.

Ovakvi odgovori ukazuju na problematiku koju je jedan od učenika volontera probematizirao na sljedeći način:

„Projekt bi se trebao pustiti u edukaciju možda drugih škola ili malih osnovnoškolaca. Zašto? Jer srednje škole imaju problem sada govoreći s prirodoslovnim predmeta jer se koncepti ne prikazuju kao zabava (što jesu) nego li kao nešto potpuno apstraktno i nerazumljivo. Dakle slab temelj osnovne škole proteže se čitavim srednjoškolskim obrazovanjem.“

Ovaj odgovor upućuje na to kako volonter uočava da su temelji znanja u osnovnoškolskom obrazovanju u nedostatku te da upravo u tomu leži srž problema koji velik broj srednjoškolaca ima s učenjem prirodoslovnih predmeta. Tome u prilog idu i druga provedena istraživanja na području RH. Primjerice istraživanje znanstvenika s Instituta za društvena istraživanja u Zagrebu i Filozofskog fakulteta u Zagrebu, u sklopu projekta COBRAS – ‘Obrazovne aspiracije učenika u prijelaznim razdobljima hrvatskog osnovnoškolskog obrazovanja: priroda, odrednice i promjene’ (2019), konstatira da učenicima osnovne škole prirodoslovni predmeti poput fizike, kemije i matematike stvaraju najveće izazove te da im je najteže učiti za te predmete.

Zadovoljstvo i odnos s volonterima:

Svi učenici izrazili su zadovoljstvo načinom rada s volonterima – na pitanje „Biste li nešto promijenili?“, odgovori su bili: „Ne“, „Sve je u redu“, „Ne bih ništa mijenjala“.

Iz navedenih odgovora evidentno je da su učenici i učenice izrazito zadovoljni učenjem s volonterima / volonterom što ukazuje na uspješnost provedenog programa i očigledno zadovoljstvo s volonterima i njihovim načinom prenošenja znanja i didaktičkim pristupom. Prije početka provedbe programa pomoći u učenju zainteresirani volonteri prošli su edukaciju i orijentaciju za provođenje programa pomoći u učenju. Volonteri su dobili praktične informacije o tome što se očekuje od njihovog volonterskog angažmana, upoznati su s pravima, obavezama kako volontera tako i drugih sudionika, didaktičkim metodama, specifičnostima rada s djecom te politikom zaštite djece. Volonteri – učenici, na tjednoj su se bazi susretali s profesoricom mentoricom s kojom su zajednički osmišljavali i planirali učenje nastavnog gradiva, vježbe i zadatke za aktivnost pomoć u učenju. Ovakav volonterski angažman ne samo da je pozitivno utjecao na učenike koji su podučavali, ali i na polaznike instrukcija, već je i jedne i druge osnažilo, potaknulo na daljnji razvitak i učenje, volontiranje i zajedničko rješavanje problema. Učenici volonteri koji sudjeluju u programu pomoći u učenju stekli su cijeli niz važnih kompetencija – i to ne samo vezano za znanje, nego i za osobni razvoj, komunikaciju i profesionalne vještine. Vještine koje su volonteri prikupili uglavnom su one koje osnažuju njihove osobne

kompetencije i one koje omogućavaju dublje samoostvarenje, izgradnju aktivnih i društveno angažiranih individua. Odrasloj volonterki, rad s djecom se pokazao kao iznimno bogato i u budućnosti korisno životno iskustvo. Učenici volonteri izvježbali su svoje strpljenje, ali isto tako i kompetencije prenošenja znanja drugima, što će im biti osobito korisno u budućnosti bez obzira koje zvanje odabrali. Nadalje, učenici – volonteri su kroz poučavanje i pomaganje svojim vršnjacima ojačali i utvrdili i vlastito znanje. Neke od **vještina** koje su stekli ili započeli proces stjecanja istih su: **komunikacijske vještine** koje se sastoje od jasnog i prilagođenog prenošenja informacija drugima, **aktivnog slušanja** i **strpljivog odgovaranja** na pitanja, **pedagoške i mentorsko-tutorske vještine** su stekli kroz osmišljavanje i prilagođavanje metoda podučavanja prema sposobnostima i potrebama učenika, **poticanje motivacije** kod učenika te razvijanje **sposobnosti pružanja podrške i ohrabrivanja**. Nadalje, stekli su i veće **socijalne i emocionalne kompetencije** – razumijevanje različitih potreba i problema učenika, timski rad i suradnja s drugim volonterima, nastavnicima i roditeljima, te **organizacijske vještine** poput planiranja vremena i strukture podučavanja, fleksibilnog reagiranja na promjene i prilagodba plana. Volonteri su razvili osobne vještine i nadogradili su svoje **građanske kompetencije** koje se očitavaju kao veće samopouzdanje u vođenju drugih, inicijativa i odgovornost u preuzimanju zadataka, razvijanje osjećaja društvene odgovornosti i solidarnosti, poštivanje različitosti i poticanje inkluzije.

Sudjelovanjem u ovakvim programima, **učenici volonteri ne samo da pomažu drugima, nego i snažno razvijaju vlastite vještine, koje su izuzetno vrijedne za njihov daljnji osobni i profesionalni razvoj.**

Individualna motivacija jedan je od najvažnijih čimbenika koji će utjecati na to hoće li ljudi volontirati. Stoga je u ovom kontekstu **individualna motivacija** ono što će najviše poticati volontere – osobito mlade na daljnji angažman i aktivno pridonosenje svojoj zajednici, bila ona zajednica u školskim klupama ili neka većeg konteksta. Volonteri koji pružaju pomoć u učenju često su vođeni snažnom unutarnjom motivacijom koja proizlazi iz osobnih vrijednosti, uvjerenja i životnih ciljeva. Njihova motivacija može biti vrlo

raznolika, ali zajedničko im je želja da kroz svoje vrijeme, znanje i energiju pozitivno utječu na živote drugih.

Za mnoge volontere, **osjećaj društvene odgovornosti** snažan je poticaj. Vjeruju da svatko zaslužuje jednake prilike za obrazovanje i osobni rast, te svojim doprinosom žele smanjiti obrazovne nejednakosti i pomoći djeci i mladima u prevladavanju izazova u učenju. Osobni razvoj također je važan motivacijski faktor. Volonteri kroz

pomaganje drugima razvijaju vlastite komunikacijske, pedagoške i organizacijske vještine, jačaju empatiju, samopouzdanje i sposobnost vođenja. Svako pozitivno iskustvo uspješnog prenošenja znanja dodatno ih motivira i potvrđuje vrijednost njihova angažmana. Neki volonteri nalaze motivaciju u **iskrenoj želji za pomaganjem** – zadovoljstvo i radost koju osjećaju kada vide napredak učenika kojemu pomažu neprocjenjiva je nagrada. Istovremeno, stvaranje **osobne povezanosti i međusobnog povjerenja** između volontera i učenika često dodatno pojačava njihovu predanost i osjećaj ispunjenosti. Za pojedine volontere, angažman u pomoći u učenju može biti i način **profesionalnog usmjerenja**, osobito ako razmišljaju o budućoj karijeri u obrazovanju, socijalnom radu ili drugim područjima koja zahtijevaju rad s ljudima.

Konačno, volonteri motivaciju crpe i iz **pripadnosti zajednici** – osjećaja da su dio pozitivne promjene, da svojim angažmanom doprinose boljem društvu i jačaju solidarnost, razumijevanje i međusobno poštovanje

Učestalost aktivnosti

Više od 80% učenika želi da se pomoć u učenju provodi dva puta tjedno, dok se preostalih 17% izjasnilo da im odgovara jednom tjedno.

Želja za nastavkom programa:

76,5% učenika žele da se program nastavi i nakon projektnog razdoblja.

Učenici su otvoreni i prema vršnjačkom učenju, školskom volontiranju i uključivanju pomoći u obrazovni sustav.

Perspektive nastavnika i stručnih djelatnika: učinkovitost, doprinos atmosferi u razredu

Percepcija učinkovitosti programa

Sve ispitanice slažu se da je pomoć u učenju bila izrazito korisna za učenike, te su uočile jasne pomake kao što su brže savladavanje gradiva, pravilnije izražavanje matematičkih koncepata, češće pružanje povratnih informacija, bolje ocjene i češće daju povratne informacije o svom znanju i napretku. Iz navedenih odgovora evidentno je da je pomoć u učenju pozitivno i poticajno utjecala na učenike/ce – korisnike pomoći u učenju. Uvelike je poboljšalo njihovo razumijevanje nastavnih cjelina i savladavanje gradiva. Ovi nalazi ukazuju na **poboljšano kognitivno razumijevanje**, osobito u prirodoslovnim predmetima poput matematike i kemije, koje su učenici i sami identificirali kao najzahtjevnije.

„Učenici su uspješnije savladavali gradivo, što se vidjelo u ocjenama iz pojedinih predmeta.“

„Da, često sam dobivala pozitivne povratne informacije od učenika: sad razumijem i jasnije mi je.“

Promjene u ponašanju

Učenici su postali **otvoreniji za komunikaciju o vlastitim teškoćama**, bolje organizirani i aktivniji na nastavi.

„Bili su usmjereni na rješavanje problema s gradivom i ocjenama.“

Organizacijski izazovi i prijedlozi

Vrijeme provedbe aktivnosti i prijevoz učenika prepoznati su kao ključni izazovi. Predloženo je uključivanje većeg broja nastavnika i predmeta te prilagodba termina učenicima putnicima.

„Najvažnije je vrijeme prilagoditi učenicima.“

„Bilo bi korisno pronaći rješenja za prijevoz u optimalnom terminu.“

Stručne djelatnice škole smatraju da bi im u organizaciji provedbe aktivnosti pomoć u učenju pomogla bolja prilagodba vremena provedbe aktivnosti učenicima i njihovom rasporedu. Također ističu da je možda najveći faktor provedbe upravo volja učenika za sudjelovanjem u aktivnosti pomoći u učenju. Pokazalo se da postoji potreba za pomoći u učenju i to kod puno više učenika nego što ih je sudjelovalo. Sudeći po informacijama koje su nam pružene od stručnih djelatnika škole, ograničavajući faktori koji utječu na to hoće li se učenici uključiti ponajviše ovisni o vremenu provedbe aktivnosti te želji učenika za sudjelovanjem i zajedničkim učenjem i ponavljanjem.

Komunikacija i suradnja

Komunikacija s volonterima i koordinatorima ocijenjena je izuzetno visoko. Sve ispitanice tj. stručne djelatnice škola su označile komunikaciju s volonterima s najvećom ocjenom, odličan 5. Komunikacija između stručnih djelatnica škole i učenika – volontera je tekla glatko i pravovremeno su se prenosile informacije o aktivnosti pomoći u učenju.

Nema prijedloga za poboljšanje komunikacije – istaknuta je **pristupačnost, suradnja i pravovremena razmjena informacija.**

Tumačenje rezultata u kontekstu ciljeva istraživanja

Utjecaj na obrazovna postignuća (cilj 1)

Rezultati kvantitativne i kvalitativne analize pokazuju da je program pomoći u učenju imao značajan pozitivan utjecaj na obrazovna postignuća učenika.

- 88% učenika izjavilo je da im je pomoć značajno olakšala razumijevanje gradiva i savladavanje nastavnih sadržaja, posebice u matematici i kemiji.
- Stručno osoblje potvrđuje poboljšanje u ocjenama i brže usvajanje nastavnih jedinica, što jasno ukazuje na direktan doprinos programa uspjehu učenika.

Promjene u motivaciji i samopouzdanju učenika (cilj 2)

Analizom otvorenih odgovora i opažanja volontera te stručnih djelatnica škole utvrđeno je da je program doprinio povećanju motivacije, samopouzdanja i aktivnog sudjelovanja učenika:

- Učenici su postali spremniji izražavati mišljenja, postavljati pitanja i preuzimati inicijativu.
- Povećana uključenost u nastavu i veća samostalnost u rješavanju zadataka dodatno potvrđuju pozitivan razvoj emocionalno-socijalnih vještina.

Zadovoljstvo korisnika programa (cilj 3)

Zadovoljstvo programa izraženo je kroz sve tri skupine ispitanika:

- **Učenici** su u velikoj većini izrazili zadovoljstvo načinom rada volontera i želju za nastavkom programa (76,5%).
- **Volonteri** su pokazali visok stupanj zadovoljstva svojim angažmanom i spremnost na daljnje volontiranje.
- **Stručno osoblje** ocijenilo je suradnju s volonterima i koordinatorima izvrsnom (sve ocjene 5) te potvrdilo značaj aktivnosti za učenike.

Ovi podaci ukazuju na visoku prihvaćenost i prepoznatu vrijednost programa među svim dionicima.

Izazovi i mogućnosti za unapređenje (cilj 4)

Identificirano je nekoliko izazova:

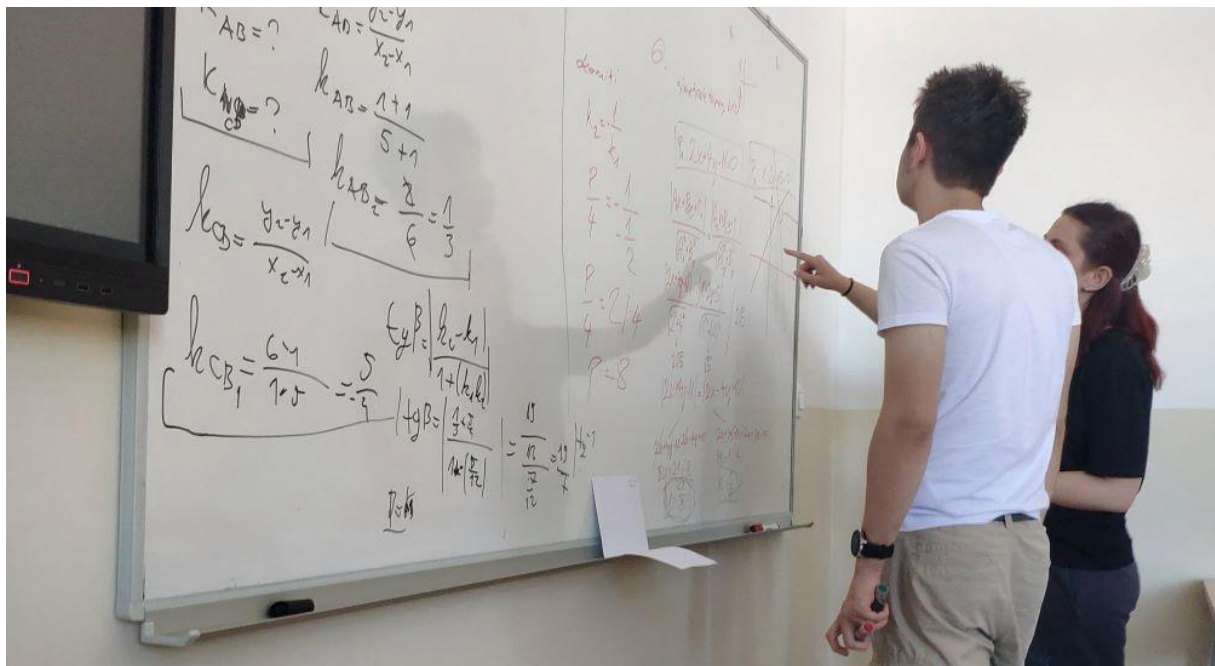
- Organizacijska pitanja: Prilagodba vremena aktivnosti učenicima, osobito onima koji putuju.

- Dodatne potrebe: Povećanje broja termina tjedno, omogućavanje ležernijeg okruženja za učenje.
- Poticaj za veću uključenost učenika: Rad na dodatnoj motivaciji i komunikaciji o dobrobitima sudjelovanja u programu.

S obzirom na visoku učinkovitost programa, prepoznate mogućnosti za unapređenje pružaju smjernice za daljnji razvoj i održivost aktivnosti pomoći u učenju.

Dobiveni rezultati potvrđuju da program pomoći u učenju ispunjava definirane ciljeve: doprinosi obrazovnom uspjehu, razvija osobne i socijalne vještine učenika, jača društvenu odgovornost volontera te potiče partnerske odnose između škola i organizacija civilnog društva.

Postoji jasna potreba za nastavkom i širenjem programa kao dio redovnih aktivnosti škola i lokalnih zajednica.

6. Zaključak

Rezultati istraživanja jasno pokazuju da program pomoći u učenju **ima snažan i višestruko pozitivan utjecaj na učenike** – na njihova obrazovna postignuća, osobni rast, motivaciju i uključivanje u školski život.

Program je učenicima omogućio **bolje razumijevanje gradiva**, osobito u zahtjevnim područjima poput matematike i kemije, kao i razvoj **samopouzdanja, samostalnosti i motivacije za aktivno sudjelovanje u nastavi**. Volonteri i stručno osoblje prepoznali su značajne **pomake u ponašanju učenika**, uključujući veću otvorenost, bolju organiziranost i inicijativnost.

Istraživanje je također pokazalo da su učenici izrazili visoko zadovoljstvo radom volontera i jasno iskazali želju za nastavkom aktivnosti u budućnosti, pri čemu prepoznaju **važnost ovakvih programa za svoj obrazovni i osobni razvoj**. Volonteri su također izrazili zadovoljstvo svojim angažmanom te spremnost za daljnje sudjelovanje, što potvrđuje održivost i obostranu korist programa.

Učenici su danas **sve otvoreniji** prema oblicima vršnjačkog učenja i školskog volontiranja, jer u njima prepoznaju priliku za razvoj u manje formalnom, ali podržavajućem okruženju. **Vršnjačko učenje** učenicima omogućuje da uče od svojih kolega na pristupačniji, manje stresan način – komunikacija među vršnjacima prirodnija je, manje formalna, pa se znanje često prenosi kroz međusobnu podršku, dijeljenje iskustava i zajedničko rješavanje problema. U takvom učenju učenici se osjećaju slobodnije postavljati pitanja, izražavati nesigurnosti i učiti vlastitim tempom. **Školsko volontiranje**, s druge strane, pruža im priliku da se osjete korisnima i aktivno uključe u život zajednice škole. Kroz volontiranje razvijaju osjećaj pripadnosti, zajedništva i odgovornosti, što dodatno motivira njihovo sudjelovanje. Istodobno stječu nova znanja i vještine te jačaju vlastito samopouzdanje i osjećaj vrijednosti vlastitog doprinosa.

Uključivanje programa pomoći u učenju u obrazovni sustav učenici doživljavaju kao način da školski sustav postane pristupačniji i prilagođeniji njihovim stvarnim potrebama. Ovakvi programi donose osjećaj pravednosti i solidarnosti – umjesto isključivanja učenika koji teže prate gradivo, stvaraju se dodatne prilike za napredak svih. Pomoć u učenju prepoznaje se kao pozitivan oblik međusobne podrške, gdje učenici znaju da mogu pomoći drugima, ali i da sami mogu računati na podršku kad im bude potrebna.

U cjelini, otvorenost učenika prema vršnjačkom učenju i školskom volontiranju **odražava njihovu želju za suradnjom, zajedničkim rastom i učenjem u sigurnom, podržavajućem i manje natjecateljskom okruženju**. Ovi rezultati snažno upućuju na **važnost sustavnog razvoja i integracije programa pomoći u učenju u obrazovne politike i praksu**, kako bi se osigurao trajan doprinos jednakim obrazovnim prilikama, osobnom razvoju mladih i jačanju zajednice.

Izvori

Agencija lokalne demokracije Sisak, Platforma za razvoj školskog volontiranja. Dostupno na: <https://skolskovolontiranje.lda-sisak.hr/> (pristupljeno: 10. travnja 2025.)

Jokić, B. i grupa autora (2019), Obrazovanje kao cilj, želja i nada – Završno izvješće znanstvenoistraživačkog projekta Obrazovne aspiracije učenika u prijelaznim razdobljima hrvatskog osnovnoškolskog obrazovanja: priroda, odrednice i promjene (COBRAS). Zagreb: Institut za društvena istraživanja u Zagrebu

Ministarstvo znanosti, obrazovanja i mladih. Nacionalni plan za razvoj sustava obrazovanja 2021.–2027. Dostupno na: https://mzo.gov.hr/UserDocsImages/dokumenti/Obrazovanje/Nacionalni_plan_obrazovanja_2021-2027.pdf (pristupljeno: 10. travnja 2025.)

Raužan P. (2023.), Volonterska mreža – Zbirka pozitivnih priča utjecaja volontiranja na razvoj solidarnosti u zajednici, Sisak: Agencija lokalne demokracije Sisak. Dostupno na: https://lda-sisak.hr/wp-content/uploads/2023/02/Publikacija_Volonterska_mreza_2023_compressed-compressed.pdf (pristupljeno: 10. travnja 2025.)

UNICEF Hrvatska. (2021). Škole nakon potresa: Izvještaj o stanju i preporukama za obnovu i podršku. Dostupno na: <https://www.unicef.hr> (pristupljeno: 10. travnja 2025.)

Prilozi

Upitnik za učenike - Pomoć u učenju

U koju školu idete?

- ☐ Gimnazija Sisak
- ☐ Budaševo - Topolovac - Gušće

Dob

- ☐ 0-14
- ☐ 15-17
- ☐ 18-24

Spol

- ☐ M
- ☐ Ž
- ☐ Drugo

Ocjenom od 1 do 5 ocijeni koliko su vam volonteri pomogli u učenju i/ili pisanju zadaće?

1 - najmanja ocjena, 5 - najviša ocjena

1 2 3 4 5

Ocijenite od 1 do 5 želite li nastaviti učiti i pisati zadaću sa volonterima?

1 - najmanja ocjena, 5 - najviša ocjena

1 2 3 4 5

Kod kojih predmeta vam najviše treba pomoć u učenju i rješavanju zadaće?

Želite li nešto promijeniti kod učenja s volonterima / volonterom?

Koliko puta tjedno bi htjeli da se održava pomoć u učenju?

- ☐ 1 x tjedno
- ☐ 2 x tjedno

Postoji li nešto što nije navedeno u upitniku, a smatrate bitnim podijeliti s nama?

Upitnik za volontere - Pomoć u učenju

U kojoj školi volontirate?

- ☐ Gimnazija Sisak
- ☐ Budaševo - Topolovac - Gušće

Dob

- ☐ 0-14
- ☐ 15-17
- ☐ 18-24
- ☐ 25-30
- ☐ 31-45
- ☐ 46-65
- ☐ 66+

Spol

- ☐ M
- ☐ Ž
- ☐ Drugo

Na skali od 1 do 5 označite u kojoj mjeri smatrate da je aktivnost Pomoć u učenju potrebna učenicima? (1 – uopće nije potrebno do 5 – u potpunosti je potrebno)

1 2 3 4 5

Jeste li za vrijeme pružanja pomoći u učenju uočili promjene u razumijevanju gradiva kod učenika? Ukratko obrazložite.

Jeste li za vrijeme aktivnosti Pružanje pomoći u učenju kod učenika uočili neke pozitivne promjene u ponašanju? (npr. bolji fokus na gradivo, slobodnije izražavanje mišljenja, spremnost davanja odgovora i sl.)

Na skali od 1 do 5 označite smatrate li da je potrebno nastaviti provoditi aktivnost Pomoć u učenju?

1 2 3 4 5

Postoji li nešto što smatrate da bi poboljšalo provođenje aktivnosti Pomoć u učenju?

Na skali od 1 do 5 označite svoje zadovoljstvo volontiranjem.

1 - najmanja ocjena, 5 - najviša ocjena

1 2 3 4 5

Koje vještine smatrate da ste stekli volontiranjem na aktivnosti Pomoć u učenju?

Kako bi ocijenili svoju komunikaciju s koordinatorom/icom volontera?

1 - najmanja ocjena, 5 - najviša ocjena

1

2

3

4

5

Imate li kakav komentar ili prijedlog kojim bi poboljšali komunikaciju sa koordinatorom/icom volontera?

Postoji li nešto što smatrate da bi vam pomoglo u provođenju aktivnosti pomoć u učenju? (drugo vrijeme, mjesto, dodatne upute, materijali, edukacije...)

Postoji li nešto što nije navedeno u upitniku, a smatrate bitnim podijeliti s nama?

Upitnik za stručne djelatnike/ce škole - Pomoć u učenju

Dob

- ☐ 0-14
- ☐ 15-17
- ☐ 18-24
- ☐ 25-30
- ☐ 31-45
- ☐ 46-65
- ☐ 66+

Spol

- ☐ M
- ☐ Ž
- ☐ Drugo

Na skali od 1 do 5 označite u kojoj mjeri smatrate da je aktivnost Pomoć u učenju potrebna učenicima? (1 – uopće nije potrebno do 5 – u potpunosti je potrebno)

1 2 3 4 5

Jeste li za vrijeme održavanja pomoći u učenju uočili promjene u razumijevanju gradiva kod učenika? Ukratko obrazložite.

Jeste li za vrijeme održavanja aktivnosti Pružanje pomoći u učenju kod učenika uočili neke pozitivne promjene u ponašanju? (npr. bolji fokus na gradivo, slobodnije izražavanje mišljenja, spremnost davanja odgovora i sl.)

Na skali od 1 do 5 označite smatrate li da je potrebno nastaviti provoditi aktivnost Pomoć u učenju?

1 2 3 4 5

Postoji li nešto što smatrate da bi poboljšalo provođenje aktivnosti Pomoć u učenju?

Kako bi ocijenili svoju komunikaciju s koordinatorom/icom volontera?

1 - najmanja ocjena, 5 - najviša ocjena

1 2 3 4 5

Kako bi ocijenili svoju komunikaciju s volonterom/kom?

1 - najmanja ocjena, 5 - najviša ocjena

1

2

3

4

5

Imate li kakav komentar ili prijedlog kojim bi poboljšali komunikaciju sa koordinatorom/icom volontera u ALD Sisak ili volonterima?

Postoji li nešto što smatrate da bi vam pomoglo u organizaciji provođenja aktivnosti pomoć u učenju? (drugo vrijeme, mjesto, dodatne upute, materijali, edukacije...)

Postoji li nešto što nije navedeno u upitniku, a smatrate bitnim podijeliti s nama?
